

معنی بیان

در لغت
کشف، ایضاح و ظهور

در اصطلاح

اصول و قواعدی که به کمک آن ایراد یک معنا، به چند طریق شناخته می شود به طوری که آن ها از نظر وضوح دلالت عقلی بر آن معنا با یکدیگر متفاوتند.

تعریف تشبیه

در لغت
تمثیل و مثال آوردن

در اصطلاح

ایجاد شباهت بین دو یا چند چیز به منظور اشتراک آن ها در یک یا چند صفت به وسیله ی اداتی برای غرضی که مقصود متکلم است.

ارکان تشبیه

۱- مشبّه

۲- مشبّه به

۳- وجه شبه

۴- ادات تشبیه

كان علی علیه السلام فی رعیتہ کالمیزان فی العدل

۱ ۲ ۳

اقسام طرفین تشبیه به اعتبار حسی و عقلی

هر دو حسی	أنت كالشمس في الضياء
هر دو عقلی	العلم كالحياة
مشبه حسب و مشبه به عقلی	طبيب السوء كالموت
مشبه عقلی و مشبه به حسی	العلم نور

موارد مشترک در دو طرفین تشبیه حسی

در صفت دیدنی	مانند تشبیه مو به شب در تاریکی
در صفت شنیدنی	اسمع دویا كدوی التحل
در صفت چشیدنی	مانند تشبیه میوه های شیرین به عسل
در صفت لمسی	لها بشر مثل
در صفت لمسی	مانند تشبیه بوی خوش به عنبر

اقسام طرفین تشبیه به اعتبار مفرد و مرکب بودن

هر دو مفرد مطلق	ضوءه کالشمس
هر دو مفرد مقید	الساعی بغير طائل کالزائم علی الماء
مشبه مقید و مشبه به مطلق	العین الزرقاء کالتسنان
مشبه مطلق و مشبه به مقید	نفره کاللولوء المنظورم

طرفین تشبیه به طوری مرکب باشند که جدا کردن اجزای آن ها ممکن نباشد به این صورت که هیئت باشد که از دو یا چند چیز به هم پیوسته به دست آمده تا جائی که متکلم آن ها را یک چیز می پندارد و اگر وجه شبه فقط از یکی از افراد آن هیئت انتزاع شود قصد متکلم از تشبیه مختل می گردد.

کأن سهيلاً والنجوم وراءه صفوف صلاة قام فيها إمامها

طرفین تشبیه به طوری مرکب باشند که اگر اجزای آن از یکدیگر تفکیک شوند مقصود و منظور هیئت مشبه به، از بین می رود.

و كأن أجرام السماء لوامعا درر نثرن علی بساط أزرق

مشبه، مفرد بود و مشبه به مرکب	أعز أبلج تأتم الهداة به كانه علم في رأسه ناز
مشبه، مرکب بود و مشبه به مفرد	لاتعجبوا من خاله في خده كل الشقيق بنقطة سوداء

تقسیم طرفین تشبیه از لحاظ تعدد

- ۱- تشبیه ملفوف
تَسَمُّمٌ وَ قَطُوبٌ فِي نَدَى وَ عَى كَالغَيْثِ وَ البرق تحت العارض البرد
- ۲- تشبیه مفروق
النشر مسك و الوجوه دنا نير و أطراف الأکف عنم
- ۳- تشبیه تسویه
ضدغ الجبیب و حالی كلاهما کاللیالی
- ۴- تشبیه جمع
کأن یسمن عن لؤلؤء منصد أو برد أو أفاح

تقسیم تشبیه به اعتبار وجه شبه

- ۱- تشبیه تمثیل
و ما المرء إلا كاشهاب وضوئه يُوافي تمام الشهر ثم يغيب
- ۲- تشبیه غیر تمثیل
وجهه كالبدر
- ۳- تشبیه مفصل
طبع فريد كاللّسيم رقه ويده كالبحر جوداً
- ۴- تشبیه مجمل
النحو في الكلام كالملح في الطعام
- ۵- تشبیه قریب مبتدل
مانند تشبیه گونه به گل سرخ در سرخی. و یا تشبیه صورت به ماه در نورانیت
- ۶- تشبیه بعید غریب
الشمس كالمرآة في كفت الأشل

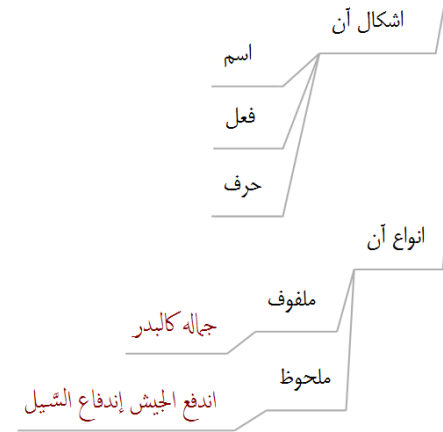
تشبیه تمثیل

- انواع آن
- تشبیهی که ادات تشبیه آن ظاهر است.
مَثَلُ الَّذِينَ مُمَلُّوا التَّوْرَةَ ثُمَّ لَمْ يُحْمِلُوهَا كَمَثَلِ الْجِمَارِ يَجْعَلُ أَشْقَارًا
 - تشبیهی که ادات تشبیه آن ظاهر نیست.
أرأك تُقدِّم رجلاً و تؤخِّرُ أخرى
- مواقع آن
- در آغاز کلام
مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ فِي كُلِّ سُنبُلَةٍ مِائَةٌ حَبَّةٌ
 - بعد از تمام شدن معنی
لا ينزل المجد إلا في منازلنا كالنوم ليس له مأوى سوى المقل

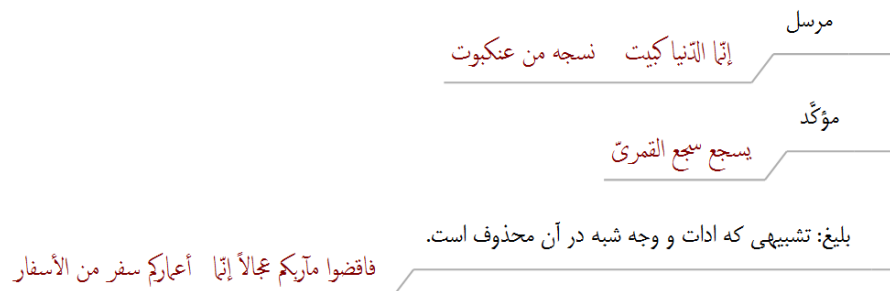

ادوات تشبیه

الفاظی که دلالت بر مماثلت می کنند، مانند ک، کأن، مثل، شبه و ادوات که معنای تشبیه را می رسانند مانند یحکی، یضاهی، یضارع، یمائل، یساوی یشابه و اسم فاعل این افعال

تقسیم تشبیه به لحاظ ادوات تشبیه

اغراض تشبیه

- ۱- بیان حالت مشبّه
شجر النارخ كشجر البرتقال
- ۲- بیان امکان حالت مشبّه
ویلاه إن نظرت و إن هی أعرضت وقع السهام و نزعهن أليم
- ۳- بیان مقدار قوت و ضعف حالت مشبّه
هذا الماء كالبلح في شدة البرودة
- ۴- تثبیت حالت مشبّه در ذهن شنونده
هل دولة الحُسن أَلَا كدولة الزهر
- ۵- بیان امکان وجود مشبّه
فإن تفق الأنام و أنت منهم فإن المسك بعض دم الغزال
- ۶- مدح و تحسین حالت مشبّه
كأثك شمس و الملوك كواكب إذ طلعت لم يبدُ منهن كوكب
- ۷- زشت نشان دادن و تقییح مشبّه
و إذا أشار مُحَدِّثًا فكأنه فردٌ يُقَهِّقُهُ أو عَجُوزٌ تَلَطُّمُ
- ۸- استطراف و نوجلوه دادن مشبّه
أنظر إليه كرورق من فضة قد أثقلته حُمولة من عنبر

تشبیه به غیر روش های اصلی

تشبیه ضمنی: تشبیهی که مشبّه و مشبّه به آن در قالب یکی از شکل های معروف تشبیه ایراد نمی شود بلکه به طور اشاره به طرفین تشبیه اشاره می شود و از طریق معنی دانسته می شود.

من یهن یسهل الهوان علیه ما لجرح بیت ایلام

تشبیه مقلوب (معکوس): گاهی تشبیه برعکس می شود یعنی مشبّه به جای مشبّه به و مشبّه به، به جای مشبّه قرار می گیرد.

كأن ضوء النهار جبينه

تقسیم تشبیه از لحاظ غرض

- ۱- تشبیه حسن مقبول: تشبیهی که اغراض تشبیه را دربردارد.
- ۲- تشبیه مردود: تشبیهی که هیچ یک از اغراض تشبیه را دربر ندارد.

مراتب تشبیه

- ۱- مرتبه اعلی و بلیغ تر (تشبیه بلیغ)
علی أسد
- ۲- مرتبه متوسط
علی أسد شجاعة
علی کالأسد
- ۳- مرتبه پایین (ذکر تمام ارکان تشبیه در آن)